

Голові спеціалізованої вченої ради К 74.053.02
в Уманському державному педагогічному
університеті імені Павла Тичини,
20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

ВІДГУК

офіційного опонента Горват Маріанни Василівни, кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету про дисертацію БОНДАРЕНКО Вікторії Володимирівни на тему «Формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання

Актуальність теми дослідження

Реформи спонукають до поступової переорієнтації сучасної педагогічної освіти з когнітивно зорієнтованої моделі на особистісно-орієнтовану, побудовану на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, партнерства всіх учасників освітнього процесу. В рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси. Нагальною потребою дитини є спілкування з дорослими й ровесниками під час спільної діяльності з ними. Участь молодшого школяра в навчальній діяльності є однією з першооснов формування його соціальної активності.

Соціально-комунікативна активність є одним із видів соціальної і відіграє важливу роль у формуванні однієї із ключових компетентностей здобувача освіти на першому рівні повної загальної середньої освіти – громадянської та соціальної, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети тощо. На цьому наголошується в Державному стандарті початкової освіти, Концепції Нової української школи.

Удосконаленню процесу формування соціально-комунікативної активності молодших школярів на сучасному етапі мають слугувати як історико-педагогічні доробки науковців так і потенціал урочної та позаурочної діяльності учнів початкової школи.

У дисертаційній роботі окреслено суперечності, що склалися в освітньому процесі з проблеми формування в молодших школярів соціально-комунікативної активності.

Об'єкт, предмет та завдання дослідження логічно узгоджені і відповідають визначеній автором меті.

Дисертаційне дослідження виконано за планом науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного університету імені Павла Тичини «Формування ціннісних орієнтацій учнів в освітньо-виховному середовищі загальноосвітньої школи» (реєстраційний номер 0116U000115). Тему дослідження затверджено

рішенням вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 22.10.2007 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 28.10.2008 р.).

Слід наголосити на актуальності та своєчасності дисертаційного дослідження Бондаренко Вікторії Володимирівни, предметом якого є педагогічні умови формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів рецензованого дослідження В.В. Бондаренко полягає в тому, що:

– по-перше, розроблено модель формування соціально-комунікативної активності, що складається з п'яти блоків: цільового, змістового, організаційно-методичного, контрольного-регулюючого та результативного;

– по-друге, обґрунтовано педагогічні умови формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності;

– по-третє, описано створення та діяльність лабораторії «Взаємодія ХХІ століття»;

– по-четверте: визначено критерії (соціально-адаптаційний, когнітивний, мотиваційний, комунікативно-діяльнісний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості соціально-комунікативної активності у молодших школярів ;

– по-п'яте, уточнено сутність понять: «соціально-комунікативна активність молодшого школяра» та «формування соціально-комунікативної активності молодших школярів».

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проведений аналіз тексту дисертації В. В. Бондаренко дає підстави розглядати її як завершений та цілісний доробок з проблеми формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності. Варто відзначити добру структурованість роботи, логічність викладу, якісне оформлення наукового апарату роботи.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням наукових методів, апробацією та впровадженням результатів роботи в освітню реальність початкової школи. Всебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла використана система теоретичних і практичних методів дослідження та широка джерельна база.

Справляє позитивне враження доцільне використання загальнонаукових та конкретно-наукових методів дослідження. Окрім того, для виявлення рівнів сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів підібрано й використано такі діагностичні методи та методики: педагогічне спостереження; дослідження мотивації навчання у

першокласників М. Гінзбурга та анкета для оцінки рівня шкільної мотивації в учнів 2–4 класів Н. Лусканової; адаптований варіант тесту «Міркуємо про життєвий досвід» (В. Іванова, Т. Павлова, Є. Степанов, Н. Щуркова), методику вивчення соціалізованості особистості учня М. Рожкова, «Рукавички» (Г. Цукерман).

Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення здобувачкою мети і розв'язання висунутих завдань. Дисертаційна робота базується на багатій джерельній базі (388 джерел), що обґрунтовує належний рівень опрацювання стану проблеми. Заслугове на увагу повнота висвітлених Бондаренко В.В. основних результатів дослідження у фахових науково-педагогічних виданнях (9 статей); апробація окремих положень у доповідях на Всеукраїнських та Міжнародних науково-практичних конференціях.

Зміст, результати проведеної роботи, висновки повністю відображають основні положення дисертації.

Оцінка змісту і завершеності дисертації

У вступі дослідницею кваліфіковано обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, науково коректно сформульовано мету, що корелює з темою та конкретизується у завданнях, окреслено предмет та об'єкт роботи; схарактеризовано методи дослідно-експериментальної роботи та експериментальну базу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, надано інформацію щодо впровадження та апробації результатів дослідження.

Зміст дисертації складається з трьох розділів, кожний з яких є логічно сформульованим елементом теоретичного, організаційно-методичного і дослідно-експериментального рівнів наукової рефлексії, що дозволило обґрунтувати та експериментально довести ефективність авторської методики вирішення проблеми формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності засобами інтерактивних технологій як актуальної для теорії і методики виховання.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні основи формування соціально-комунікативної активності молодших школярів» проведено історико-педагогічний аналіз теорії і практики формування соціально-комунікативної активності молодшого школяра; уточнено сутність та структуру ключових понять дослідження, розкрито специфічні особливості формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності. Автор – сконцентрувала увагу на визначення та уточнення сутності поняття *«соціально-комунікативна активність молодшого школяра»* та *«Формування соціально-комунікативної активності молодшого школяра»*. Виявлено особливості формування соціально-комунікативної активності молодших школярів: якісно і кількісно розвивається інтелект, який проявляється у здатності сприймати навколишню дійсність, запам'ятовувати більшу кількість інформації, розмірковувати; діти активно реагують на яскраве,

нове, цікаве для них; відбувається розвиток особистісних якостей в мотиваційній, інтелектуальній, комунікативній, інтерактивній, вольовій, емоційній, соціальній сферах та сфері оцінних та самооцінних відносин (с. 54 – 61). Дисертанткою обґрунтовано особливості урочної та позаурочної діяльності, форми їх педагогічної реалізації (с.77).

У другому розділі роботи «**Діагностика сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів**» з метою діагностування сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів визначено критерії: соціально-адаптаційний (показники: рівень соціальної адаптованості молодшого школяра, його активності, незалежності у проявах діяльності), когнітивний (показники: оволодіння системою знань про норми та правила поведінки, про соціально-комунікативний процес, про актуальність використання відповідних моральних принципів в процесі спілкування та соціальної взаємодії), мотиваційний (показники: прагнення отримати соціально-комунікативні знання, бажання оволодіти уміннями, навичками соціально-комунікативної діяльності), комунікативно-діяльнісний (показники: практичний досвід соціальної комунікації, здатність до співпраці в колективі, самостійністю, ініціативністю, відповідальністю у здійсненні колективної справи) (с. 82). Встановлено рівні (високий, середній, низький, нульовий) їх сформованості (с.83 – 90).

У цьому ж розділі дисертаційної роботи В. В. Бондаренко, керуючись теоретико-методологічними орієнтирами, детально розглядає процесуальні компоненти експериментальної методики, що засвідчує обізнаність дисертанта в питаннях методики формування соціально-комунікативної активності молодших школярів. Зокрема, дослідно-експериментальну роботу дисертантка аргументовано подає, починаючи з висвітлення змісту і ходу констатувального експерименту, застосовуючи адекватний до поставлених завдань діагностичний інструментарій: дослідження мотивації навчання у першокласників М. Гінзбурга, визначення оцінки рівня шкільної мотивації в учнів 2–4 класів за анкетами Н. Лусканової; адаптований варіант тесту «Міркуємо про життєвий досвід» (Н. Щуркова, В. Іванова, Т. Павлова, Є. Степанов), методику вивчення соціалізованості особистості учня М. Рожкова, «Рукавички» (Г. Цукерман) (с. 92 – 114).

У третьому розділі роботи «**Оптимізація процесу формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності**» представлено авторську модель формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності, як структурованої та функціональної системи.

У моделі дисертанткою виділені п'ять блоків: цільовий (включає визначення мети – формування соціально-комунікативної активності молодших школярів та завдань: формувати установку на соціально-комунікативну активність та ціннісне ставлення до соціально-комунікативного процесу; розвивати цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, наполегливість, дисциплінованість, організованість,

активність, рішучість, сміливість, витримку, стриманість, старанність, відповідальність, незалежність; розвивати комунікативні здібності в процесі міжособистісної взаємодії; виховувати ціннісне ставлення до учасників соціально-комунікативного процесу); змістовий (представляє структурні компоненти соціально-комунікативної активності молодших школярів, а також проектує наявність знань, умінь, навичок, цінностей, переконань, якостей, нових ролей, якими повинні оволодіти учні); організаційно-методичний (презентує педагогічні умови в аспекті формування соціально-комунікативної активності); контрольно-регулюючий (представлено критерії, показники та рівні сформованості соціально-комунікативної активності); результативний.

Отримані результати констатувального етапу дослідження, зумовили важливість теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності: формування позитивної мотивації у школярів до соціально-комунікативного процесу; створення і діяльність лабораторії «Взаємодія ХХІ століття»; цілеспрямоване використання в урочній та позаурочній діяльності інтерактивних технологій; оволодіння досвідом конструктивної, соціально-комунікативної взаємодії, що забезпечується оптимальним поєднанням різних форм і методів навчання та виховання.

Формувальний експеримент був проведений з метою покращення рівня сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності. Успішність формувального експерименту була визначена обґрунтованими формами навчання: проведення інтерактивних уроків та інтерактивних перерв (с.77), позаурочної діяльності (проводились різноманітні заходи: «Аплікація», «Бал у Мухи-Цокотухи», «Будь ласка», «Беззвучні дії», «Заборонні таблички», «Рима, що повторюється», «Слова, що сховалися» та ін. (с.162).

Ефективність педагогічних умов формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності підтверджено кількісними та якісними відмінностями у рівнях її сформованості в експериментальній групі. Значно зросла кількість молодших школярів, що виявили високий (+12,4 %) та середній (+25,9 %) рівні сформованості соціально-комунікативної активності. Кількість молодших школярів, що характеризуються низьким рівнем сформованості соціально-комунікативної активності, істотно зменшилася на 29,0 %.

Заслуговує на увагу створена дисертантом програма гурткових занять «Ідея», що реалізує авторську систему розвитку та саморозвитку учнів початкової школи, акмеологічним результатом якої є сформованість соціально-комунікативної активності молодших школярів.

Завершується робота розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Отже, на основі аналізу представленого дисертантом дослідження, вважаємо, що мета дисертаційної роботи була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення дисертаційного дослідження опубліковано в 15 одноосібних публікаціях, серед яких: 9 статей у наукових фахових виданнях України, 4 апробаційного характеру, 2 – додатково висвітлюють наукові результати.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає сучасним вимогам МОН України до кандидатських дисертацій. У тексті автореферату дисертації відображені основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого В. В. Бондаренко дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи зміст представленого на захист дисертаційного дослідження, зазначимо окремі дискусійні питання та зауваження:

1. Дисертація виконувалась у період, коли формувався Закон про освіту, обговорювалась концепція «Нова українська школа», тому відображення цих матеріалів хотілося б побачити у дисертації.

2. Дисертанткою приділено значну увагу гуртковій роботі. Проте, мало уваги зосереджено на обов'язкових формах освітнього процесу: предметних уроках, ранкових зустрічах, проектній діяльності.

3. У пункті 1.1. «Історико-педагогічний аналіз теорії і практики формування соціально-комунікативної активності зростаючої особистості» авторкою подається генезис розвитку проблеми. Проте, на нашу думку, дисертаційне дослідження набуло б більше доказовості, якби було проаналізовано дослідження сучасних науковців з даної проблеми.

4. Бажано було б до кожної таблиці у дослідженні подавати її якісний аналіз.

5. Дисертаційна робота також не позбавлена стилістичних помилок та технічних неточностей, зокрема в оформленні таблиць та рисунків, подекуди превалює описовий стиль.

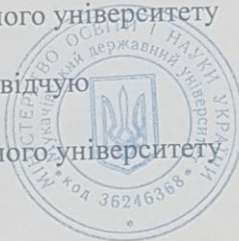
Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертантки.

Висновок. Зроблені окремі зауваження і висловлені побажання не заперечують наукової цінності доробку Бондаренко Вікторії Володимирівни «Формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності». Рецензована дисертаційна робота виконана вперше і є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми у галузі професійної освіти. За

актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу дисертація «Формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у взаємодії урочної та позаурочної діяльності» відповідає вимогам МОН України та пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.13 р. (зі змінами), що дає підстави для присудження Бондаренко Вікторії Володимирівни наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
початкової освіти
Мукачівського державного університету

Підпис Горват М.В. засвідчую
Учений секретар
Мукачівського державного університету

М.В. Горват

О.О. Королович